

ახალი დეტალები ქართული ემიგრაციის ისტორიიდან

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, სრული პროფესორი

საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში დამკვიდრებული დიქტატორული მმართველობითი რეჟიმისაგან თავის დახსნის მიზნით საქართველოდან უცხოეთში ემიგრირებულ ქართველთა დიდი ნაწილის მოღვაწეობის უმთავრეს სფეროს ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღსადგენად წარმართული პოლიტიკური, კულტურულ-საზოგადოებრივი და შემოქმედებითი საქმიანობა წარმოადგენდა. სამწუხაროდ, ქართული ემიგრაციის ისტორიასთან დაკავშირებულ დოკუმენტთა მნიშვნელოვანი ნაწილის ძნელად ხელმისაწვდომობის გამო, ეს ისტორია სასურველ დონეზე ჯერ კიდევ არ არის შესწავლილი და ბევრი რამ ამ მიმართულებით სამომავლოდაა მოსაძიებელ-გამოსაკვლევია.

აღნიშნული ხარვეზის შესავსებად უაღრესად საინტერესოა ჩვენში დღესდღეობით თითქმის სრულიად უცნობი ემიგრანტი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის – ლადო არველაძის ცხოვრება და შემოქმედება. ამ ნიჭიერი ბელეტრისტისა და გულმხურვალე მამულიშვილის საქმიანობა და შემოქმედებითი მემკვიდრეობა დღესდღეობით არათუ ფართო საზოგადოებისთვისაა სრულიად უცნობი, არამედ თვით სპეციალისტებისთვისაც კი.

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმის დირექტორის, ქალბატონ რუსუდან კობახიძის ცნობით, ლ. არველაძის საზოგადოებრივი და ლიტერატურული ღვაწლის მეცნიერული შესწავლით სიცოცხლის ბოლო წლებში ქართული ემიგრაციის ისტორიის ცნობილი მკვლევარი გურამ შარაძე დაინტერესებულა. სწორედ მას მოუძიებია და ჩამოუტანია თბილისში, ნიუ-იორკსა და პარიზში გამოცემული მისი რამდენიმე საბეჭდო მანქანაზე აკრეფილი წიგნი, რომელთა ცალკე კრებულად გამოცემასაც გეგმავდა, მაგრამ სიცოცხლის ტრაგიკულად დასრულების გამო ამის გაკეთება აღარ დასცალდა.

ლ. არველაძის შემოქმედებითი მემკვიდრეობიდან ქართული ემიგრაციის მუზეუმში დღესდღეობით საბეჭდო მანქანაზე აკრეფილი ოთხი წიგნია დაცული: ესენია: 1. მშობლიურ მიწასა და უცხო მიწათა შორის, წიგნი III და IV, პარიზი, 1963 წ. 2. მოთხრობები, ნიუ-იორკი, 1964 წ. 3. პატარა მოთხრობები, ნიუ-იორკი, 1965 წ. 4. მშობლიურ მიწასა და უცხო მიწათა შორის, წიგნი IV, ნიუ-იორკი, 1966 წ. სამწუხაროდ, გარდა დასახელებული წიგნებისა, ლ. არველაძესთან დაკავშირებით არსებულ სხვა მასალას საქართველოში ჯერ-ჯერობით ვერსად მივაკვლიე.

ყოველივე ზემოთქმულის გამო, ლ. არველაძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ბევრი დეტალი დღესდღეობით სრულიად უცნობია. მართალია, თავის მოგონებათა

წიგნში – „მშობლიურ მიწასა და უცხო მიწათა შორის“ მწერალი საკმაოდ დაწვრილებით მოგვითხრობს საკუთარი ცხოვრების ამბავს, მაგრამ რადგანაც ამ წიგნების პირველი და მეორე ნაწილი ჯერ-ჯერობით ხელმიუწვდომელია, ლ. არველაძის ბიოგრაფიის ადრინდელი პერიოდის შესახებ ძალიან ცოტა რამაა ცნობილი. უფრო მეტიც, ჩვენთვის დღესდღეობით ისიც კი არაა გარკვეული, სად და როდის დაიბადა იგი.

ლ. არველაძის მოგონებათა ზემოთ ხსენებული წიგნი მწერლის დროინდელ ეპოქალურ მოვლენათა მხატვრულ მატთანადაც შეიძლება მივიჩნიოთ. მასში ავტორი არა მარტო თავისი ბიოგრაფიის შთამბეჭდავ ეპიზოდებს გვიამბობს, არამედ მოვლენათა ეროვნული პოზიციებიდან განმსჯელ-შემფასებლის როლშიც ხშირად გვევლინება ხოლმე.

ლ. არველაძე დაბადებული უნდა იყოს 1920-იანი წლების მიჯნაზე იმერეთის ერთ-ერთ სოფელში. იგი სამამულო ომის დაწყებისთანავე გაუწვევიათ არმიაში. სევასტოპოლთან მოწინააღმდეგის ალყაში მოქცეული მწერალი და მისი თანამებრძოლები, რომელთა დიდ ნაწილს ქართველები წარმოადგენდნენ, 1942 წლის 6 ივლისს ტყვედ ჩაბარდნენ გერმანელებს. ლ. არველაძის თქმით, ამ ნაბიჯის გადადგმა ერთადერთი გონივრული გამოსავალი იყო იმ სასოწარმკვეთი მდგომარეობიდან, რომელშიც, მაშინ სიკვდილისათვის განწირული ეს ადამიანები აღმოჩნდნენ.

ტყვეობაში ყოფნის დროს ლ. არველაძე უკრაინის, პოლონეთისა და გერმანიის ტყვეთა ბანაკებში იმყოფებოდა, ომის დამთავრების შემდეგ კი იტალიაში გადავიდა და, მისივე თქმით, „ლუკმაპურის საშოვნელად ქალაქიდან ქალაქში და სოფლიდან სოფელში დაეხეტებოდა“ [1, გვ. 23]. იტალიაში ცხოვრების პერიოდში მწერალი იქაურ მანდილოსანზე დაქორწინებულა. როგორც ნიუ-იორკში გივი კობახიძის რედაქტორობით გამოცემულ საინფორმაციო ბიულეტენ „ცნობის ფურცლის“ მეოთხე ნომრიდან ირკვევა, ამერიკაში ცხოვრების პერიოდში ლ. არველაძის მეუღლეს იმდენად საქმიანი და გულთბილი ურთიერთობა დაუმყარებია იქაურ ქართულ დიასპორასთან, რომ 1954 წლის აგვისტოში იგი „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს“ წევრადაც კი აურჩევიათ.

იტალიაში ლ. არველაძე, სავარაუდოდ, 40-იანი წლების ბოლომდე უნდა დარჩენილიყო, შემდეგ კი საცხოვრებლად ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კერძოდ, ნიუ-იორკში, გადადის და აქტიურად ერთვება იქაური ქართული სათვისტომოს საქმიანობაში. როგორც ცნობილია, ამერიკაში მცხოვრებმა ქართველმა ემიგრანტებმა 1952 წლის 5 ოქტომბერს ნიუ-იორკში დააარსეს უპარტიო ნებაყოფლობითი ორგანიზაცია „ქართველთა დემოკრატიული კავშირი“, რომელიც იმავე წლის 2 ნოემბერს „გადაუნათლავთ და მისთვის „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭო“ უწოდებიათ. სახელწოდების შეცვლაში გამგეობა ემყარებოდა იმ მოსაზრებას, რომ ქართულ პოლიტიკურ მუშაობაში საჭირო იყო ამერიკელთა ჩაბმაც. გარდა ამისა, ახალ სახელწოდებაში აშკარად არის ხაზგასმული „საქართველოს დამოუკიდებლობა“, რაც ახალი ორგანიზაციის სულიერ დედააზრს წარმოადგენდა“ [6, გვ. 155].

დასახელებული ორგანიზაციის საქმიანობაში ლ.არველაძე იღებდა აქტიურ მონაწილეობას. ამასთან დაკავშირებით საგულისხმო ცნობებს გვაწვდის ნიუ-იორკში 1953-1954 წლებში გამოცემული საინფორმაციო ბიულეტენი „ცნობის ფურცელი“. კერძოდ, „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს“ გამგეობას 1953 წლის 27 იანვარს გივი კობახიძის, გრიგოლ დიასამიძის, პავლე კვარაცხელიასა და ლადო არველაძის შემადგენლობით შეუქმნია სარედაქციო კოლეგია, რომლისათვისაც დაუვალება ხსენებული ორგანიზაციის პერიოდული ორგანოების – ჟურნალ „ჩვენი გზისა“ და საინფორმაციო ბიულეტენ „ცნობის ფურცლის“ გამოცემა[7, #1, 7].

როგორც დასახელებული პერიოდული ორგანოების გაცნობით ვრწმუნდებით, ლ. არველაძე არა მარტო პრაქტიკულად ყოფილა ამ საქმიანობაში ჩართული, არამედ შემოქმედებითადაც და გარდა საკუთარი გვარ-სახელისა, თავის ნაწერებს მათში შემდეგი ფსევდონიმებითაც აქვეყნებდა: „ქაცვია მწყემსი“, „ს. ს.“, „ანჩარი“, „ანი, დამკვირვებელი“ [6, გვ. 159].

წარმატებულ ლიტერატურულ მოღვაწეობასთან და სარედაქციო საქმიანობაში გამოჩენილ აქტიურობასთან ერთად, ლ. არველაძე „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს“ საქმიანობაშიც იღებდა აქტიურ მონაწილეობას, რაც ნათლად დასტურდება იმდროინდელ პრესაში გამოქვეყნებული მასალებით. მაგალითად, 1954 წლის 16 აგვისტოს სხდომაზე, სადაც განვლილი წლის მუშაობა შეაჯამეს, ლ. არველაძე ერთხმად აურჩევიათ „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს“ შვიდკაციანი გამგეობის წევრად [7, #4, 15], შემდგომში კი ამ ორგანიზაციის თავმჯდომარის მოვალეობასაც ასრულებდა.

ლ. არველაძე „საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს“ მიერ გამართულ ღონისძიებებშიც იღებდა აქტიურ მონაწილეობას. მაგალითად, ილია ჭავჭავაძის მკვლელობიდან 46-ე წლისთავისა და 1924 წლის აგვისტოს აჯანყებიდან 29-ე წლისთავის აღსანიშნად 1953 წლის 13 სექტემბერს ნიუ-იორკის პარკ-საიდ-ჰოტელში ჩატარებულ სხდომაზე მთავარ მომხსენებლად სწორედ ის გამოსულა. მომხსენებელს იმდენად საინტერესოდ და საფუძვლიანად წარმოუჩენია ილიას მამულიშვილური ღვაწლი და შემოქმედება, რომ სხდომის მონაწილეებს მოხსენების წიგნად გამოცემის სურვილიც კი გამოუთქვამთ[7].

ჩვენთვის ხელმისაწვდომი მასალების მიხედვით, იმის ზუსტად განსაზღვრა, სანამდე დარჩა ლ. არველაძე ამერიკაში საცხოვრებლად, ჯერჯერობით ვერ ხერხდება. ვიცით მხოლოდ ის, რომ ბოლო წიგნი, რომელიც მან ამ ქვეყანაში ცხოვრების პერიოდში გამოსცა, 1966 წლით თარიღდება. სიცოცხლის ბოლო წლები კი მწერალს რომში გაუტარებია, სადაც 1975 წლის 17 ოქტომბერს გარდაცვლილა გულის შეტევით [5, #4, გვ. 16].

ლ. არველაძის მოგონებათა წიგნში მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი საქართველოსადმი რუსეთის კოლონიური პოლიტიკის მხილებასა და კრიტიკას. მიუხედავად იმისა, რომ ამ პრობლემის განსჯისა და შეფასების დროს ავტორი, უპირველეს ყოვლისა, კომუნისტური მმართველობის მიერ მიზანმიმართულად

გატარებულ ანტიეროვნულ პოლიტიკას წარმოაჩენს, იგი არც რევოლუციამდელი პერიოდის რუსული კოლონიალიზმის იმპერიულ ამბიციებს ტოვებს უყურადღებოდ და ამ თვალსაზრისითაც გამოთქვამს საგულისხმო მოსაზრებებს.

ლ. არველაძის მოგონებათა წიგნი საინტერესო იმ მხრივაცაა, რომ რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობას ავტორი იმ ქართველთა მოღალატეობრივი საქმიანობის შედეგადაც მიიჩნევს, რომელთაც მშობელი ქვეყნის ინტერესები თავიანთ კარიერისტულ მიზნებს ანაცვალეს. თუმცა, მწერლის შეფასებით, ეს ადამიანები გამონაკლისნი არ ყოფილან და რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის საქმეში მნიშვნელოვანი როლი იმ ფაქტორმაც შეასრულა, რომ XIX საუკუნისა და საბჭოთა პერიოდის ქართველი საზოგადოების დიდ ნაწილს ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი მომავალი ნათლად არ ჰქონდა გააზრებული და ნიღაბახდილი სახით ვერ აცნობიერებდა რუსული კოლონიალიზმის არსს.

ლ. არველაძის აზრით, ქართველი ხალხის მნიშვნელოვანი ნაწილის ეროვნული ცნობიერების ამგვარი დეფორმირება იმ კოლონიური პოლიტიკით იყო განპირობებული, რასაც საქართველოს დაპყრობის პირველივე წლებიდან ატარებდა რუსეთი ჩვენს ქვეყანაში მიზანმიმართულად და თანმიმდევრულად. კერძოდ, მწერალი ღრმად იყო დარწმუნებული იმაში, რომ უწინარესად სწორედ ამ პოლიტიკის სამწუხარო შედეგს წარმოადგენდა ერთმანეთისაგან რადიკალურად განსხვავებული ის დამოკიდებულება, რასაც შესაბამისი პერიოდების ჩვენი საზოგადოების არცთუ მცირე ნაწილი იჩენდა, ერთის მხრივ, 1918-1921 წლებში აღდგენილი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისადმი, მეორეს მხრივ კი 1921 წლის თებერვლისა და მეორე მსოფლიო ომის ტრაგიკული მოვლენებისადმი.

ყოველივე ზემოთქმულის შესახებ მწერალი არა მარტო ზოგადად მსჯელობს, არამედ მრავალ კონკრეტულ ეპიზოდსაც იხსენებს როგორც ჩვენი ქვეყნის ისტორიიდან, ისე მახლობელი ადამიანების ცხოვრებიდანაც. მაგალითად, იმის შესამედი მსხვერპლი რომ გაეღო საქართველოს 1921 წელს, როცა ლენინის არმია მოადგა ჩვენს საზღვრებს, რომელიც გაიღო მეორე მსოფლიო ომში, ვერ დაგვიპყრობდა წითელი ბანდა, ჩაუცმელი, მოუვლელი და შეუიარაღებელი... ძალზე მცირე იყო მაშინ მსხვერპლი, სამშობლოს დასაცავად გაღებული: ქუდზე კაცი არ გამოსულა საზღვრის დასაცავად. სავსე იყო დეზერტირებით ქუჩა, მოედანი, ბაზარი, ტყე და ველი, სადაც კი შეიძლებოდა თავის შეფარება.

ყველა ცდილობდა, გაერიდებინა თავი ომისთვის. ერთი მეორეს ეფარებოდნენ ზურგს უკან. ძალიან მცირენი აღმოჩნდნენ მამაცნი, რომლებმაც თავიანთი სიცოცხლე მსხვერპლად მიუტანეს თავისი ქვეყნის კეთილდღეობის დაცვის საქმეს”[1, გვ. 61].

საკუთარი ერისადმი ამგვარი უმძიმესი ბრალმდებლის როლში გამოსვლით ლ. არველაძე, ფაქტობრივად, მოყვრისთვის სიმართლის შეულამაზებლად თქმის იმ დიდ ტრადიციას აგრძელებდა თავისი შესაძლებლობის დონეზე, რომელიც საუკუნეების წინათ დაამკვიდრეს ჩვენში ქართული მწერლობის ისეთმა საუკეთესო წარმომადგენლებმა, როგორებიც დ. გურამიშვილი, ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი და სხვები იყვნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ლ. არველაძის ლიტერატურული შესაძლებლობანი ხსენებულ მწერალთა შემოქმედებით მასშტაბებს ვერ შეედრება,

თავისი ეროვნული გულისთქმითა და პირუთვნელობით იგი მაინც შეიძლება მივიჩნიოთ ამ ტრადიციების უღალატოდ ერთგულ იმ მოღვაწედ, რომელიც ყოველგვარი მიკიბვ-მოკიბვისა და შელამაზების გარეშე გამოხატავდა საკუთარ კრიტიკულ თვალთახედვას.

შესაბამისი პერიოდების ქართველი საზოგადოების ერთი ნაწილისადმი ავტორის ამდაგვარი დამოკიდებულების ნათელსაყოფად აქ წიგნის ის ეპიზოდებიც მინდა გავიხსენო, სადაც მწერალი ქართველ დედათა პატრიოტული თვითშეგნების დეფორმირების შესახებაც საუბრობს ზემოთ ხაზგასმული პირუთვნელობით. მაგალითად: ლ. არველაძის მტკიცებით, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის არსებობის ხანმოკლე პერიოდში „ვერც ქართველი დედები აღმოჩნდნენ მთლად იმ დონეზე, რომელ დონეზედაც იდგნენ ძველი დედები: არავინ ისტუმრებდა შვილს ბრძოლის ველისაკენ, არავინ ულოცავდა გზას, არავინ მოუწოდებდა სამშობლოს დაცვის მოვალეობისადმი“ [1, გვ. 61].

იმისათვის, რომ ქართველი დედებისადმი წაყენებულ ამ უმძიმეს ბრალდებას მეტი დამაჯერებლობა შესძინოს, მწერალი მისი მახლობელი ადამიანების ცხოვრებიდანაც იშველიებს კონკრეტულ მაგალითებს: „ჩვენი ოჯახის განაყოფი ლავრენტია არველაძე მოკლეს აწყურთან; დედამ ასე დაიტირა: „შვილო ლავრენტია, ობლობაში გამოზრდილო, დეიქცეს და დეიმხოს ჟორდანიას მთავრობა, რა გინდოდა შენ აწყურთან, რა გინდოდა, რა გინდოდა!“

ასევე მოსთქვამდა სიმონა არველაძის დედა ნინო: „ღმერთო, ამოაგდე ჟორდანიას-გეგეჰკორის ოჯახები! რა უნდოდა ჩემს სიმონას ნატანებთან (სიმონა არველაძე მოკლეს ნატანებთან ომის დროს 1918 წელს), რა გვინდოდა ჩვენ იქნეო...“. ამისთანა სიტყვებს ამბობდნენ სხვა დედებიც ჟორდანიას მთავრობის მიმართ. რაში დებდნენ ჟორდანიას მთავრობას ბრალს ჩვენი დედები? იმაში, რომ მათი შვილები საქართველოს საზღვრების დაცვის დროს დაიხოცნენ“ [1, გვ. 61].

ქართველ დედათა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი თვითშეგნების ამგვარი დეფორმირების ტრაგიკული შედეგის არსში უფრო ღრმად და საფუძვლიანად გასარკვევად, მწერალს ზემოთ დამოწმებული მაგალითებისაგან არსებითად განსხვავებული ასეთი ეპიზოდებიც მოჰყავს საბჭოთა პერიოდის ჩვენი ცხოვრებიდან, კერძოდ კი სამამულო ომის დროიდან: „ეხლა, როცა საქართველოს მიწაზე ძალიან მცირე რიცხვი დარჩნენ ოჯახებში, რომელთაც არ განუცდიათ ყუმბარების და ჰაერიდან წამოსული ბომბების ჟრუანტელის მომგვრელი ძრწოლა და შიში, როცა ყოველი სამი ოჯახიდან ერთმა მაინც ჩაიცვა თალხი, როცა ზოგიერთი ოჯახიდან სულ გაწყდა მამაკაცის სახსენებელი (ჩემი მეზობლის თედორე არველაძის ოჯახიდან ხუთი ძმა იყო გაწვეული ჯარში, არ დაბრუნებულა არც ერთი), ცრემლის გადმოგდებასაც ვერავინ ბედავდა, არამც თუ სამდურავის გამოთქმას. ამისთანა საოცარი ცვლილება მოხდა სულ რაღაც ოცდასამიოდე წელიწადში...

რამ შეცვალა ეს გარემოება? შიშის გრძნობამ, რუსულმა ხიმტმა, მკერდში რომ აქვს მიბჯენილი ყოველ ქართველს სქესისა და ასაკის განურჩევლად. შიშმა დაბადა ერთგულება, სიყვარული, თავისდადების გრძნობა. მოჩვენებითია ეს?.. სულ ერთია, რა სახისაც არ უნდა იყოს“ [1, გვ. 61].

ერთმანეთთან შეპირისპირებული ფორმით წარმოსახულ ამ ეპიზოდებს ავტორი, პირველ ყოვლისა, ქართველი საზოგადოების ეროვნულ თვითშეგნებაში საბჭოთა ხელისუფლების დიქტატორული იდეოლოგიური პოლიტიკის სავალალო შედეგად მიიჩნევს და ამ სამწუხარო ჭეშმარიტების არსში მკითხველის კიდევ უფრო ღრმად გარკვევის მიზნით ასეთ პარალელსაც ავლებს: “დამოუკიდებელი საქართველოს დასაცავად ასიოდე მოკვდა და ასი ათასი წყევლა და კრულვა გაეგზავნა დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობას. ეხლა კი დაპყრობილი საქართველოდან ასი ათასები კვდებოდნენ სხვისი მიწის დამპყრობელთაგან დასაცავად და არც ერთი სამდურავი, არც ერთი დეზერტირი. რა ძალა ჰქონია თურმე შიშს!” [1, გვ. 63].

ლადო არველაძის შემოქმედებითი პოტენცია ყველაზე მეტად მის მოთხრობებში გამოვლინდა. ეს გარემოება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იმ თვალსაზრისითაც იძენს, რომ ქართველ ემიგრანტ მწერალთა ლიტერატურული შესაძლებლობანი ყველაზე მეტად პოეზიასა და პუბლიცისტიკაში წარმოჩინდა, მხატვრული პროზა კი მათთან შედარებით გაცილებით სუსტიცაა და რაოდენობრივადაც ცოტა. მართალია, ლ. არველაძის მოთხრობების მხატვრული ოსტატობის დონე ქართული პროზის დიდოსტატთა, მათ შორის მეოცე საუკუნის ქართული ემიგრანტული მწერლობის ყველაზე დიდი წარმომადგენლის – გრიგოლ რობაქიძის მწერლურ შესაძლებლობებს ვერ შეედრება, მაგრამ მისი პროზაული ნაწარმოებების მკითხველი, ვფიქრობ, სადავოდ არ გახდის იმ ფაქტს, რომ სიტყვიერი ხელოვნების მხრივაც, თემატურადაც და პერსონაჟთა ტიპაჟის მრავალფეროვნებითაც იგი ემიგრაციაში მოღვაწე ქართველ ემიგრანტ პროზაიკოსთა შორის ერთ-ერთი აშკარად გამორჩეული ბელეტრისტია.

ლ. არველაძის მხატვრული პროზისადმი ინტერესს არსებითად განსაზღვრავს საბჭოთა სინამდვილისთვის ფართოდ დამახასიათებელ მანკიერებათა და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ პრობლემათა კრიტიკული თვალთახედვით წარმოსახვა და განსჯა-გააზრება. განსხვავებით საბჭოთა საქართველოში მცხოვრები მისი კოლეგებისაგან, რომლებიც ხელისუფლების მიერ დაწესებული მკაცრი ცენზურული-იდეოლოგიური კონტროლის გამო აზრის თავისუფლად და შეუზღუდველად გამოთქმის შესაძლებლობას იყვნენ მოკლებულნი, ლ. არველაძის შემოქმედებაში სათქმელი პირდაპირ და ყოველგვარი შენიღბვის გარეშეა ნათქვამი.

საბჭოთა იმპერიის დანგრევის შემდეგ, რასაც შედეგად ზემოთ აღნიშნული იდეოლოგიური ხუნდების დამსხვრევაც მოჰყვა, ცენზურული შეზოკილობის დამთრგუნველ მარწუხებს თავი ქართველმა მწერლებმაც დააღწიეს და მათ შემოქმედებაში წინანდელ პერიოდთან შედარებით გაცილებით უფრო მასშტაბურად და მრავალსახოვნად აისახა საბჭოური ეპოქალური სინამდვილისთვის ფართოდ დამახასიათებელი მანკიერებანი. თუმცა ეს გარემოება ლ. არველაძისა და უცხოეთში იმხანად მოღვაწე სხვა ქართველ მწერალთა შემოქმედების როლსა და მნიშვნელობას ვერ აკნინებს, რადგანაც, თავიანთი ტრაგიკული ცხოვრებისეული ხვედრიდან გამომდინარე, აღნიშნულ მანკიერებათა მამხილებლისა და კრიტიკულ-ოპოზიციური თვალთახედვით წარმომჩენის როლში მათზე ადრე სწორედ ისინი მოგვევლინენ.

განსხვავებით საბჭოთა საქართველოში მოღვაწე კოლეგებისაგან, რომლებიც კომუნისტური ყოფის ნაკლოვან მხარეებსა და ჩვენს ეროვნულ პრობლემებს ძირითადად შენიღბულად, ქვეტექსტური მინიშნებებითა და ალეგორიებით გამოხატავდნენ, ქართველი ემიგრანტი მწერლები თავიანთ სათქმელს ყოველგვარი მიკიბვ-მოკიბვის გარეშე, პირდაპირ და შეულამაზებლად ამბობდნენ. მართალია, მათ მხატვრულ სიტყვას აქაურ დიდოსტატთა შემოქმედებისათვის დამახასიათებელი ძალა და ენერჯია ნაკლებად ახლავს, მაგრამ საბჭოთა სინამდვილის კრიტიკულ-ოპოზიციური თვალთახედვით ამსახველი თავიანთი ნაწარმოებებით შესაბამისი პერიოდის ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში ისინი მაინც იმკვიდრებენ საგულისხმო ადგილს.

გარდა მხატვრული ნაწარმოებებისა, ქართულ ემიგრანტულ პრესაში ლ. არველაძე პუბლიცისტურ წერილებსაც აქვეყნებდა დროდადრო. ჩვენი ქვეყნის ისტორიული და თანადროული ყოფისადმი მიძღვნილ ამ წერილებში ეროვნული თვალთახედვითაა განსჯილ-შეფასებული ბევრი საჭირობოროტო საკითხი, მამულიშვილური პოზიციებიდანაა წარმოჩენილი ქართველი ხალხის სახელოვანი შვილების ღვაწლი და დამსახურება, პირუთვნელადაა მხილებული როგორც რუსული კოლონიალიზმის არსი, ისე საკუთრივ ჩვენთვის დამახასიათებელი სხვადასხვა სახის მანკიერებანი და ა. შ.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა ლ. არველაძის ის ფელეტონები, რომლებშიც უცხოეთში მცხოვრები ჩვენი თანამემამულეების ცხოვრებისეული ნაკლოვანებანია მკაცრად და უკომპრომისოდ მხილებული. ბასრი სატირა, რასაც მწერალი თავისი დროის ქართველ ემიგრანტთა ყოველდღიური ყოფისათვის ფართოდ დამახასიათებელი ნაკლოვანი მხარეების წარმოსაჩენად იყენებს, ავტორისეულ სათქმელს მეტ სიმძაფრესა და შთამბეჭდაობას სძენს. მიუხედავად იმისა, რომ მწერლის სატირულ ფელეტონებს კონკრეტული ადრესატები არ ჰყავდა და ხსენებული მანკიერებანი მათში მხოლოდ ზოგადად და ანონიმ პერსონაჟთა მეშვეობით იყო მხილებული, მათი გამოქვეყნება მაინც იწვევდა ქართველ ემიგრანტთა არცთუ მცირე ნაწილის გულისწყრომასა და აღშფოთებას.

მაგალითად, სწორედ ასეთი უმკაცრესი გამოხმაურებანი მოჰყოლია ქართველ ემიგრანტთა ცალკეული წარმომადგენლების მხრიდან ქაცვია მწყემსის ფსევდონიმით გამოქვეყნებულ ლ. არველაძის ფელეტონს – „ენის ქავილის ამბავი ანუ ქაცვია მწყემსის მოთქმა“, რომელშიც ავტორმა სატირული ფორმით ამხილა ქართველ ემიგრანტთა დიდი ნაწილის პიროვნული პატივმოყვარეობა და ამბიციურობა. ლ. არველაძის თქმით, სწორედ ჩვენი ეროვნული ბუნებისათვის საზოგადოდ არცთუ უცხო ამ მოვლენის შედეგად უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ „ვინც ნაცარქექიას ზღაპარი წაიკითხა და დაიმახსოვრა, თავი ჰომიროსს დაადარა! ვინც იმ ტრაქტატის ტექსტი, – აი, ეკატერინემ და ჩვენმა გმირმა მეფე ერეკლემ რომ დასდეს ქ. გიორგიევსკში, – წაიკითხა, – იმან თავი ისტორიკოსად წარმოიდგინა და პლინიუსი და პლუტარხი წუღის ლანჩად ამოიკრა“.[7, #5, გვ. 11-12]

საკუთარ შესაძლებლობათა ამგვარ ამბიციურ შეფასებებს კი ის სავალალო შედეგი მოჰყვა, რომ, ავტორის აზრით, თითო ემიგრანტ ქართველზე ოთხი მეცნიერი

მოდის, სამი ჟურნალისტ-პოლიტიკოსი, ხუთი ისტორიკოსი, რვა ხატის ოსტატი, თერთმეტი სპეტაკი კაცი!

როგორც „ცნობის ფურცლის“ მომდევნო, მეექვსე ნომერში აღნიშნულ ფელეტონთან დაკავშირებით ბიულეტენის რედაქტორის – გ. კობახიძის მიერ გამოქვეყნებული სტატიიდან – “ბეჭდვითი სიტყვა და მისი უფლებანი“ ჩანს, ლ. არველაძის პუბლიკაციას ქართველ ემიგრანტთა ერთი ნაწილის უდიდესი აღშფოთება მოჰყოლია.

მანკიერებათა კრიტიკული მხილების ტენდენციამ კიდევ უფრო ფართო მასშტაბები შეიძინა „ცნობის ფურცლის“ მეექვსე ნომერში ანჩარის ფსევდონიმით გამოქვეყნებულ ლ. არველაძის ფელეტონში „საიდუმლო სერობა,” რომელშიც გაშარჟებული ფორმითაა ნაჩვენები ქვეყნის ბედის წარმართველ ხელისუფალთა მზაკვრული გეგმები და მისწრაფებანი. არ გადავაჭარბებთ, თუ ვიტყვით, რომ ხსენებული ფელეტონის შექმნის საფუძვლად ქცეულ სათქმელს, რომლის გამოხატვის უმთავრეს ფორმად მწერალმა ირონიაში გადაზრდილი სატირა აირჩია, ავტორმა იმდენად განზოგადებული სახე მისცა, რომ ჩვენი ეროვნული ბუნების ნაწილად ქცეულ მანკიერებათა უკომპრომისოდ მამხილებელი ეს ნაწარმოები დღევანდელ ჩვენს რეალობასაც შეიძლება მივუსადაგოთ ყოველგვარი ძალდატანების გარეშე.

ასეთია ლადო არველაძის ლიტერატურული მემკვიდრეობა თვალის ერთი გადავლებით. მიუხედავად იმისა, რომ დღემდე ხელნაწერის სახით არსებული და ფართო საზოგადოებისათვის ძნელად ხელმისაწვდომი ეს მემკვიდრეობა არც განხილული ნაწარმოებებით შემოიფარგლება და არც ჩემ მიერ ყურადღებამიქცეული საკითხებით ამოიწურება, ყოველივე ზემოთქმული, ვფიქრობ, მაინც იძლევა საკმაოდ მყარ საფუძველს იმის სათქმელად, ქართველი საზოგადოებისთვის სრულიად უცნობი ამ პიროვნების სახით მეოცე საუკუნის ქართულ ემიგრანტულ მწერლობას ერთ-ერთი უაღრესად საინტერესო წარმომადგენელი რომ ჰყავს.

დამოწმებული ლიტერატურა:

1. არველაძე, ლ., *მშობლიურ მიწასა და უცხო მიწათა შორის, წიგნი III, წიგნი IV*. პარიზი, 1963 (ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი, გ. შარაძის კერძო კოლექცია).
2. არველაძე, ლ., *მოთხრობები*. ნიუ-იორკი, 1964. (ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი, გ. შარაძის კერძო კოლექცია).
3. არველაძე, ლ., *პატარა მოთხრობები*, ნიუ-იორკი, 1965 (ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი, გ. შარაძის კერძო კოლექცია).
4. არველაძე, ლ., *მშობლიურ მიწასა და უცხო მიწათა შორის, წიგნი IV*. ნიუ-იორკი 1966 (ი. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი, გ. შარაძის კერძო კოლექცია).
5. ჟურნ. *თავისუფლების ტრიბუნა*, #9, პარიზი 1975.

6. შარაძე, გ., *ამერიკელი ქართველები თვალის ერთი გადავლებით*, თბ. 1992.
7. *ცნობის ფურცელი*, საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის ამერიკული საბჭოს საინფორმაციო ბიულეტენი, #1, 4, 5, 6. ნიუ-იორკი 1953-1954.

New Details from the History of Georgian Emigration

Avtandil Nikoleishvili

Doctor of Philology, Professor, Head of Department of Georgian Philology, Kutaisi Akaki Tsereteli State University

The main field of activity of a large portion of Georgian emigrants who left the country in order to escape from the dictatorial regime of the Soviet Union was a political, cultural, public, and creative arena. Unfortunately, because of the limited access to many important documents related to the history of Georgian emigration, the history of emigration has not been studied adequately, and a lot remains to be discovered.

To fill this gap, we present the life story and works of Lado Arveladze, an almost unknown emigrant, Georgian writer and public figure. Unfortunately, the works and heritage of this talented fiction writer and ardent patriot are unknown not only to the general public, but also to specialists.

According to Rusudan Kobakhidze, the director of the Georgian Emigration Museum of Tbilisi Ivane Javakhishvili State University, L. Arveladze's public and literary life was the subject of academic studies of the prominent researcher Guram Sharadze during the last years of his life. It was he who found and brought to Tbilisi several of the manuscripts published in New York and Paris; Sharadze intended to publish his studies as a single collection of works but could not realize it because of his tragic death.

The Museum of Georgian Emigration has only four typed manuscripts out of L. Arveladze's literary heritage. They are: 1. *Between Motherland and Foreign Land*, books 3 and 4, Paris, 1963; 2. *Stories*, New York, 1964; 3. *Short Stories*, New York, 1965; 4. *Between Motherland and Foreign Land*, book 4, New York, 1966. Unfortunately, I was not able to trace any materials connected to Arveladze, except for those mentioned above.

Because of the reasons mentioned, many details about Arveladze's life and works are completely obscure. Even though in his memoirs *Between Motherland and Foreign Land* the writer narrates his life story in detail, very little is known about his early life because his